

ADIB ASARLARIDA MEHNAT QADRI VA HALOL RIZQ TOPISH G‘OYASI

Dilmurodov Jurabek Ulug‘bek o‘g‘li
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti talabasi

Annotatsiya. *Mazkur maqolada o‘zbek adabiyotida mehnat qadri va halol rizq topish g‘oyasining badiiy ifodasi tahlil etiladi. Xususan, Abdulla Qahhor, Tog‘ay Murod va Odil Yoqubov kabi adiblar ijodida bu mavzuning qanday yoritilgani, asarlarda halol mehnat qiluvchi obrazlar orqali jamiyatdagi ijtimoiy-axloqiy qadriyatlarning targ‘ib etilgani ochib beriladi. Mehnatga bo‘lgan hurmat, o‘z kuchi bilan yashash, adolatli jamiyat qurish kabi g‘oyalar o‘zbek xalqining madaniy merosi va adabiy tafakkuri kontekstida ko‘rib chiqiladi.*

Kalit so‘zlar: *o‘zbek adabiyoti, mehnat qadri, halol rizq, badiiy obraz, adabiy g‘oya, ijtimoiy ong, axloqiy qadriyatlar*

Kirish

O‘zbek adabiyotining taraqqiyotida xalqning qadimiy axloqiy qarashlari, ijtimoiy ong va ma’naviy qadriyatlari muhim o‘rin tutadi. Ayniqsa, mehnatga bo‘lgan hurmat va halol rizq topish g‘oyasi adabiy merosimizda doimo markaziy mavzulardan biri bo‘lib kelgan. Bu g‘oya faqat moddiy yetishmovchilik yoki tirikchilik tashvishlari bilan emas, balki inson sha’ni, or-nomusi, jamiyatdagi o‘rni va mas’uliyati bilan bog‘liq holda tasvirlanadi.

Abdulla Qahhor, Odil Yoqubov va Tog‘ay Murod kabi yozuvchilar o‘z asarlarida xalq hayotini chuqur tahlil etar ekanlar, aynan mehnat qilgan odamga hurmat, halollik bilan topilgan rizqning barakasi, harom yo‘l bilan yashashning fojiaiy oqibatlarini badiiy obrazlar orqali yorqin ifodalaganlar. Bu adiblar ijodidagi g‘oyaviy yondashuv faqat o‘tmishni emas, balki bugungi jamiyat axloqiy me’yorlarini ham anglashda muhim manba bo‘lib xizmat qiladi.

Ushbu maqolada adiblarning mehnatga, halol yashashga bo‘lgan badiiy munosabati, obrazlar orqali berilgan axloqiy va ijtimoiy saboqlar tahlil qilinadi. Shuningdek, adabiyotning tarbiyaviy vazifasi ham chuqur yoritilib, mehnatning inson hayotidagi ma’naviy ahamiyati ochib beriladi.

Asosiy qism

O‘zbek adabiyotida mehnat g‘oyasi doimo markaziy o‘rinda turib kelgan. Xalqimizning “Halol mehnat – halol rizq”, “Har kimning rizqi o‘z mehnatida”, “Mehnat qilgan – to‘yga yetar” kabi maqollari adabiyotda badiiy obrazlar vositasida

ifodasini topgan. Bu g'oya nafaqat axloqiy, balki ijtimoiy va falsafiy ma'noga ega bo'lib, adiblar ijodida hayotiylik bilan yoritiladi.

Abdulla Qahhor ijodida mehnat g'oyasi oddiy odamlar hayoti orqali badiiy talqin qilinadi. Uning "Sinchalak", "O'g'ri" kabi hikoyalarida halol mehnat qiluvchi obrazlar – dehqonlar, ishchilar, o'ziga toq, qanoatli insonlar markazda turadi. Masalan, "Sinchalak" hikoyasida ayyorlik va poraxo'rlik bilan boyishga intilganlar kulgili va achinarli holatlarda tasvirlanadi, bu orqali yozuvchi halol mehnatning ustuvorligini targ'ib etadi.

Tog'ay Murod esa o'zining "Ot kishnagan oqshom", "Qorako'z Majnun" kabi asarlarida yerga sadoqat, mashaqqatli mehnat orqali insonning chinakam baxtga erishishini ko'rsatadi. Uning qahramonlari ko'pincha oddiy dehqonlar bo'lib, ular tabiat bilan uyg'unlikda, haromdan yiroq yashashga intiladilar. Bu orqali yozuvchi halollik va mehnatsevarlikni milliy xulq me'yori sifatida talqin etadi.

Odil Yoqubovning "Ulug'bek xazinasini" romanida esa halol mehnat ilm bilan uyg'unlashadi. Ilm egallash, uni halol yo'l bilan xalq farovonligi yo'lida xizmat qildirish yozuvchining asosiy g'oyasidir. Romandagi Ulug'bek obrazida chinakam mehnatsevarlik, shaxsiy manfaatdan yuqorida turgan vatanparvarlik ko'zga tashlanadi. Bu asarda halol mehnat nafaqat moddiy, balki ma'naviy yuksaklik manbai sifatida talqin etiladi.

Shuningdek, ushbu asarlarda harom yo'l bilan topilgan boylik, poraxo'rlik, firibgarlik kabi illatlar tanqid ostiga olinadi. Bu esa adabiyotning faqat tasvirlovchi emas, balki tarbiyaviy va tanqidiy kuchga ega ekanligini ko'rsatadi. Mehnatga e'tibor – xalqning ma'naviy uyg'unishini bildiradi, halol rizq topish – jamiyat barqarorligining asosiy ustunlaridan biridir.

Xulosa

O'zbek adabiyotida mehnat qadri va halol rizq topish g'oyasi yuksak badiiy saviyada, chuqur falsafiy va ijtimoiy mazmunda yoritilgan. Abdulla Qahhor, Tog'ay Murod, Odil Yoqubov kabi atoqli adiblar o'z asarlarida mehnatsevar, halol, fidokor inson obrazlari orqali bu g'oyani keng targ'ib etganlar. Bu adabiy obrazlar o'z hayoti, harakati, fikr va dunyoqarashi bilan jamiyatga halollik, qanoatlilik, mas'uliyat va poklik haqida saboq beradi.

Mehnat – inson sha'ni va or-nomusi bilan bog'liq qadriyat sifatida talqin qilinadi. Halol mehnat qilish, o'z mehnati evaziga rizq topish nafaqat shaxsiy yutuq, balki jamiyat taraqqiyotining negizidir. Adabiyot esa bu g'oyani xalq ongiga singdirish, yosh avlodni halollik va mehnatsevarlik ruhida tarbiyalashda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Shu sababli, adiblar asarlaridagi mehnatga doir g'oyalarning o'rganilishi zamonaviy jamiyat uchun ham dolzarb bo'lib, bugungi kun axloqiy muhitini mustahkamlashga xizmat qiladi. Halol rizq – faqat moddiy farovonlik emas, balki ma'naviy kamolotning ham asosi ekani adabiyot orqali yana bir bor isbotlanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Qahhor A. Tanlangan asarlar. 2-jild. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi adabiyot va san'at nashriyoti, 1970.
2. Murod T. Ot kishnagan oqshom. – Toshkent: Sharq nashriyoti, 1998.
3. Yoqubov O. Ulug'bek xazinasi. – Toshkent: Yozuvchi, 1988.
4. Karimov N. Adabiyot va hayot. – Toshkent: O'qituvchi, 1994.
5. Usmonov M. O'zbek adabiyotida ma'naviy qadriyatlar. – Toshkent: Fan, 2005.
6. Hodiyeu N. O'zbek realistik nasrida ijtimoiy-axloqiy g'oyalar. – Toshkent: Universitet, 2007.
7. G'afurov B. Adabiyot va ma'naviyat masalalari. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2012.